O traducere în limba franceză a unui text românesc de spiritualitate ortodoxă

Felicia DUMAS

Nous proposerons quelques réflexions sur la traduction en langue française du livre ***Viaţa şi nevoinţele Arhimandritului Cleopa Ilie*** *(de l'archimandrite Ioanchie Bălan) par le hiéromoine Marc (à présent Monseigneur Marc Alric, évêque vicaire de la Métropole Roumaine pour l'Europe Orientale et Méridionale) aux éditions L'Age d'Homme de Lausanne, dans la collection «Grands spirituels orthodoxe du XXe siècle», en 2003, intitulée* ***Le Père Cléopas****.*

Traducerea în limba franceză a unui text românesc de spiritualitate ortodoxă presupune dincolo de competenţele de limbă franceză foarte bune ale traducătorului alte două calităţi esenţiale ale acestuia: situarea în actualitatea ortodoxiei şi familiarizarea sa cu terminologia religioasă ortodoxă mai cu seamă în limba franceză, şi implicit, în cele două limbi. Prin situarea sa în actualitatea ortodoxiei, înţelegem aici iniţierea acestuia în tot ceea ce înseamnă viaţa liturgică şi patrimoniul spiritual al ortodoxiei, iniţiere ce poate merge pînă la o implicare de tipul practicii religioase. Prin urmare, considerăm că traducătorul ideal al acestui tip de texte ar fi un francez ortodox, cu foarte bune cunoştinţe de limba română. Dorim să vorbim în continuare despre o astfel de întreprindere ideală de traducere în limba franceză a unui text de spiritualitate ortodoxă dintre cele mai specifice româneşti, de către părintele Marc Alric, ieromonah francez, în prezent episcop vicar al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Europa Occidentală şi Meridională. Este vorba despre traducerea cărţii regretatului arhimandrit Ioanichie Bălan de la mănăstirea Sihăstria (din judeţul Neamţ) consacrată vieţii părintelui Cleopa Ilie, unul dintre cei mari duhovnici ai ortodoxiei româneşti din ultimele timpuri.[1]

Să vedem care sînt motivele pentru care considerăm această traducere drept una ideală la nivelul acestui tip foarte precis de traduceri, de texte româneşti de spiritualitate ortodoxă în limba franceză.

[1] Père Ioannichié Balan, *Le père Cléopas*, traduit du roumain par le hiéromoine Marc, introduction de Jean-Claude Larchet, L'Âge d'Homme, coll. *"Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle"*, 2003, 210 p. Textul după care s-a făcut traducerea este următorul: Arhimandrit Ioanichie Balan, *Viaţa părintelui Cleopa,* ediţia a doua apărută în 2002, *Viaţa şi nevoinţele arhimandritului Cleopa Ilie*, Iaşi, Trinitas.

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

I. În primul rînd, foarte buna cunoaştere a limbii franceze de către traducător, limba înspre care se face traducerea. Traducătorul la care facem referire traduce în limba sa maternă, dintr-o limbă străină pe care o cunoaşte foarte bine, cea română. Părintele Marc Alric a devenit călugăr ortodox la mănăstirea Sihăstria, după ce a vieţuit în obştea acesteia mai mulţi ani, vorbind şi practicînd ortodoxia în limba română. Prin urmare, Înalt Prea Sfinţia sa este practic bilingv, chiar dacă nu din naştere, franco-român.[2] Expresii dintre cele mai româneşti îşi găsesc astfel o rezolvare dintre cele mai adecvate în limba franceză, mai puţin găzduitoare a unor echivalente „exacte" ale unor idiomatice româneşti conviviale de tipul „mânca-te-ar mama sau norocul, să vă fie de bine, să creşti mare, mulţi înainte, casă de piatră, la mai mare» etc., greu de tradus în limba franceză şi aproximate. Părintele Cleopa avea obiceiul să-şi întîmpine pelerinii cu un salut specific, care ar fi dat multă bătaie de cap unui traducător ne-francez: *Mînca-v-ar raiul să vă mănânce!* (sau la singular: *Mînca-te-ar raiul*), tradus sub forma uşor surprinzătoare *Que le paradis vous dévore*! Fragmentul „A venit odată la sfinţia un frate nevoitor, zicînd: "Părinte, blagosloviţi să mănînc o dată în zi după apusul soarelui?" "Tu, frate? a zis bătrînul. Nu te uiţi la tine cît eşti de slab? Să mănînci de două ori pe zi, mînca-te-ar Raiul!" est tradus în limba franceză în felul următor : «Un frère pratiquant l'ascèse se rendit une fois chez lui et demanda : Père, bénissez-vous que je mange uen fois par jour, après le coucher du soleil ? –Toi, Frère ? répondit l'Ancien. N'as-tu pas vu comme tu es maigre ? mange deux fois par jour et que le paradis te dévore !» (Balan, 2003: 185) Să mai vedem şi traducerea unui alt mini-context de utilizare a acestei expresii : «Să avem răbdare şi iar răbdare! Mînca-v-ar raiul să vă mănînce! Cum vă văd pe toţi aici, să văd pe toţi în rai!» - „Gardons patience jusqu'à la fin! Que le paradis vous dévore! Comme je vous vois tous ici, puissé-je vous voir tous au paradis!" (Balan, 2003: 189)

Traducerea poate părea uşor surprinzătoare datorită verbului folosit: *dévorer*. În limba franceză, există însă o locuţiune verbală în care apare acelaşi verb: *dévorer qqn de baisers, de caresses*, al cărei sens este acela de «le couvrir de baisers, de caresses» (a-l mînca de atîta pupat). Sensul figurat este de absorţie pînă la identificare: [L'idée dominante est celle d'absorption, de consommation totale et rapide][3]. Raiul, asimilat unei fericiri veşnice, devorează în limba franceză, ca şi fericirea (*le paradis – le bonheur éternel dévore en français*).

Întîlnim, de asemenea, un echivalent extrem de rar folosit în limba franceză, propus pentru traducerea lui *postitor*: *jeûneur*, un nume de agent obţinut prin adăugarea sufixului *–eur* la baza verbală *jeûner*: «Le plus grand jeûneur de la skite de Sihastria fut l'higoumène Joannice Moroï, qui s'abstenait de toute nourriture du lundi au samedi, se contentant de la sainte Eucharistie et de la prosphore accordée au prêtre.» (Balan, 2003: 168) - «Cel mai mare postitor în Schitul Sihăstria a fost

[2] Studiile consacrate bilingvismului disting mai multe tipuri de bilingvism, printre care şi acesta, de bună stăpînire a două sistem lingvistice, chiar dacă achiziţionate nesimultan.

[3] *TLFI* (Le Trésor de la Langue Française informatisé, http://atilf.atilf.fr/tlf.htm).

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

egumenul Ioanichie Moroi, care postea de luni pînă sîmbătă, multumindu-se doar cu Sfînta Împărtăşanie şi cu prescura ce se cuvenea preotului».

Părintele Cleopa avea şi căteva expresii de autocaracterizare, reproduse în cartea arhimandritului Ioanichie Bălan, dintre care *moşul putregai, moşneag putred, un hîrb legat cu sîrmă*. Pentru *moşul putregai*, sînt folosite două variante de traducere. Una dintre acestea este *le vieux gâteux*: „Iarăşi zicea ucenicul: "Cînd scriam scrisori la credincioşi şi aveam o problemă mai grea, îl întrebam pe Părintele Cleopa, iar el îmi răspundea pe scurt şi-mi spunea să răspund la toţi că el este bătrîn, bolnav, şi nu mai scrie. Apoi mă trimitea să le spun la oameni că este neputincios, să nu mai vină la "Moşul Putregai, că Moşul Putregai a murit! Nu mai este! S-a dus!"' - « Il me répondait brièvement, puis me disait d'écrire à tous qu'il était âgé, malade et qu'il n'écrivait plus. Ensuite, il m'envoyait dire aux gens qu'il était faible, qu'il ne leur fallait plus venir voir «le vieux gâteux», que «le vieux gâteux» était mort, qu'il n'était plus là, qu'il était parti !» (Balan, 2003: 168) Adjectivul *gâteux* are două sensuri în franceză : 1. *Méd.* (Infirme ou aliéné) «qui est atteint d'incontinence d'urine ou des matières fécales» şi 2. *Par ext.* «Personne généralement âgée dont diverses fonctions physiques ou plus souvent intellectuelles sont presque éteintes, qui retombe en enfance, qui radote, qui mange malproprement»[4]. Sensul recuperat în franceză este cel cumulat de sintagma *moşul putregai*, „bătrîn neputincios, prăpădit, care nu mai valorează nimic, nu mai e bun de nimic" , subordonat ideii semantico-spirituale de smerenie.

Cea de-a doua modalitate de traducere este prin sintagma *le vieux croulant*, sinonimă cu cea dintîi: „Părintele Cleopa repeta mereu: „Mâine, poimîine mă duc la Hristos! Mîine pleacă Moşul Putregai!", "Mîine nu veţi mai vedea decît o cruce în cimitir!"', „Mîine, poimâine, veşnica pomenire Moşului Putregai!", "Ia, un *hîrb legat cu sîrmă*!", „Mîine mă duc la fraţii mei.» -«Le Père Cléopas répétait sans cesse : «Demain, après-demain, je m'en irai vers le Christ !» «C'est demain que s'en ira *le vieux croulant* !» «demain, vous n'en verrez plus qu'une croix au cimetière !», «voilà un *débris rafistolé au fil de fer* !» «demain, j'irai auprès de mes frères» (Balan, 2003: 151). Substantivul *croulant* introduce o serie de conotaţii din zona peiorativului, precum şi intensificarea calităţii exprimate de adjectivul *vieux*, sensul recuperat la nivelul sintagmei fiind acelaşi, de «bătrîn neputincios, foarte batrîn şi foarte neputincios, care nu mai serveşte, nu mai foloseşte la nimic, nu mai e bun de nimic». De altminteri, sensul acesta este foarte bine pus în evidenţă de întreaga izotopie a batrîneţii umane neputincioase şi inutile, dezvoltată la nivelul mini-contextului şi reluată de imaginea imediat următoare: *un hîrb legat cu sîrmă*. Varianta în limba franceză a aceastei ultime sintagme de autocaracterizare conţine un verb din registrul familiar, *rafistoler*, care înseamnă a repara grosolan, cu mijloace improvizate şi dintre cele mai rudimentare: «*Fam.* Remettre en état, réparer grossièrement et avec des moyens de fortune».

[4] *TLFI.*

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

Părintele Cleopa, «personajul principal» al cărţii la care ne referim se mai autonumeşte şi «moşneag putred», expresie tradusă sub forma *vieillard gâteux*: „Odată, şezînd pe prispă, s-a uitat fix la ucenicul său şi a zis sincer şi curat: "Nu ştiu ce caută atîta lume la mine, la un moşneag putred!" - «Un jour qu'il était assis sur la terrasse, il regarda fixement son disciple et lui dit d'une manière sincère et candide: «Je ne sais pas ce que tout le monde vient chercher chez moi, chez un vieillard gâteux» (Balan, 2003: 168). Diferența dintre cele două forme de autodenumire întru smerenie ale părintelui Cleopa se situează la nivelul conotațiilor peiorative ale substantivului *moşneag*, transpuse în limba franceză printr-un echivalent cu aceleaşi particularități stilistico-semantice: *vieillard,* care înseamnă un bătrîn foarte înaintat în vârstă şi neputincios, un moşneag (în registrul literar). Autoironia şi autodefinirea din această perspectivă transmit aceeaşi semnificație spirituală a smereniei. Trebuie să amintim faptul că în anii 1990 pelerinajul la mănăstirea Sihăstria, pentru ascultarea sfaturilor duhovniceşti ale părintelui Cleopa căpătase dimensiuni extraordinare. Mulțimi imense de pelerini venite din toate colțurile țării, de toate categoriile sociale, intelectuali şi oameni simpli, veneau să îl asculte vorbind pe părintele Cleopa, să îi ceară binecuvîntare, dar mai cu seamă să profite de cuvintele sale de învățătură. În asemenea împrejurări, părintele îşi lua măsuri duhovniceşti de apărare împotriva mîndriei, prin aceste forme ironice de autocaraterizare.

II. Situarea traducătorului în actualitatea ortodoxiei şi buna cunoaştere a practicii acesteia inclusiv în Franța, îl determină să traducă în limba franceză numele proprii ale călugărilor care apar în cartea la care ne referim, deoarece acestea sînt nume de sfinți: *Barsanuphe –Varsanufie* (cuviosul Varsanufie cel Mare este sărbătorit pe şase februarie): „În anul 1953, Părintele Varsanufie a fost tuns în monahism, iar în anul 1956 a fost hirotonit ierodiacon şi preot în Mănăstirea Sihăstria" - „Le Père Barsanuphe prononça ses voeux monastiques en 1953, il fut ordonné diacre puis prêtre en 1956 à Sihastria" (Balan, 2003: 178); *Gérasime – Gherasim* (cuviosul Gherasim de la Iordan, sărbătorit pe patru martie). Numele de sfinți ortodocşi sînt traduse de asemenea în limba franceză, unde ele au echivalențe foarte precise, fixate deja la nivelul terminologiei ortodoxe din limba franceză –din care fac parte[5]: *saint Jean Damascène – Sfîntul Ioan Damaschin*; *le saint apôtre André –Sfîntul Apostol Andrei* („En 1996, lorsque le chef du saint apôtre André fut apporté de Grèce à Iassy, un frère voulut aller le vénérer", Balan 2003: 168) etc.

Sînt traduse în limba franceză şi toponimele tipic româneşti din împrejurimile mănăstirii Sihăstria, lucru ce ni se pare puțin straniu, la nivelul exercițiului traducerii: „Odată, fratele Constantin a plecat peste munte la sora sa, Ecaterina, de la Mănăstirea Agapia Veche. În pădure, la locul numit *Poiana Trapezei*, s-a văzut înconjurat de o turmă mare de porci mistreți, fiind amenințat de moarte.» - «Un jour, le frère Constantin se rendit à travers la montagne chez sa soeur Catherine au monastère du Vieil Agapia. Dans la forêt, au lieu-dit la *Clairière-de-la-Trapeza*, il

[5] Aceste echivalențe se găsesc în calendarele liturgice ortodoxe tipărite în Franța, în limba franceză.

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

se vit entouré d'un grand troupeau de sangliers. Sa vie était en danger». (Balan, 2003: 58); «Şi şcolile mele sînt la Tăciunele, la Piciorul Crucii, la Răscoale, la Chita Mică, la Chita Mare, la Movila lui Dubău, la Fagii Rari, la Pîrîul Solomîzdrelor, la Piciorul Cucului, la Piciorul Rotunzii, la Pîrăul Ruginii, la Rîpa lui Coroi, la Piatra Dediului, la Poiana lui Iosif, la Poiana lui Serghie, la Poiana Arşiţei şi peste tot pe unde am umblat cu oile mănăstirii mai mult de zece ani". «Quant à mes écoles, elles ont pour nom: les Tisons, le Pied-de-la-Croix, la Révolte, le Petit-Bouquet, le Grand-Bouquet, la Butte-de-Dubau, les Hêtres-rares, le Ruisseau-des-Solomazdras, le Pied-du-Coucou, le Pied-de-la-Rotonde, le Ruisseau-Rouilléé, le Ravin-de-Coroï, la Pierre-de-Dédiou, la Clairière-de-Joseph, la Clairière-de-Serge, la Clairière-de-la-Fournaise, et tous les lieux que j'ai parcorus avec les moutons du monastère pendant dix années» (Balan, 2003: 124).

Înţelegem, firește, că scopul traducerii toponimelor respective este acela al transmiterii semnificaţiilor parţiale ale acestor nume de locuri, din componenţa cărora fac parte şi nume proprii tipic româneşti, acestea din urmă fiind doar adaptate la sistemul fonetic franţuzesc (Coroi, Dubău). Însă plasticitatea numelor româneşti ale acestora nu este recuperată decît parţial în limba franceză, ceea ce ne îndreptăţeşte să afirmăm că propunerea echivalenţelor acestora în limba franceză în note ar fi fost poate, mai indicată şi suficientă.

III. Cea de a treia competenţă de excepţie a traducătorului francez, care asigură şi calitatea de traducere ideală a textului la care ne referim, este reprezentată de foarte buna cunoaştere a terminologiei religioase ortodoxe în limba franceză. După terminarea studiilor de teologie la Iaşi, părintele Marc Alric s-a întors în Franţa, unde a vieţuit mai multă vreme într-o mănăstire ortodoxă şi francofonă[6], Saint-Silouane, precum şi în două parohii, dintre care cea de la Bordeaux (Saint-Joseph), oraşul unde se află şi actuala sa reşedinţă episcopală. Prin urmare, părintele Marc cunoştea terminologia ortodoxă în ambele limbi şi mai cu seamă în limba franceză (ceea ce nu se întîmplă întotdeauna cu majoritatea traducătorilor români de astfel de texte de spiritualitate ortodoxă).

Toţi termenii care desemnează treptele ierarhiei monastice sînt foarte precis echivalaţi în franceză, la nivelul acestei terminologii: *ieroschimonah* este tradus prin *hiéromoine de grand habit*: «Astfel, putem afirma că aceşti doi mari părinţi duhovniceşti, Ieroschimonahul Paisie şi Arhimandritul Cleopa, au renăscut din nou Mănăstirea Sihăstria, în a doua jumătate a secolului XX, dîndu-i o dimensiune misionară mult mai mare ca în trecut» - «Ainsi, nous pouvons affirmer que ces deux grands confesseurs, le hiéromoine de grand habit Païssié et l'archimandrite Cléopas, ont été à l'origine d'une renaissance du monastère de Sihastria dans la seconde moitié du XXe siècle, lui apportant une dimension missionnaire beaucoup plus grande que par le passé» (Balan, 2003: 119). *Rasofor* este tradus prin

[6] Cu slujire majoritară în limba franceză. Mănăstirea Saint-Silouane depinde din punct de vedere al jurisdicţiei de arhiepiscopia rusă subordonată Patriarhiei Ecumenice de la Constantinopol, iar slujbele sale sunt uneori celebrate şi în slavonă, greacă, sau română (tocmai datorită acestei apartenenţe jurisdicţionale şi a originii călugărilor din obştea sa).

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

rasophore, *schimonah*, prin *moine du grand habit*, *protosinghel*, prin *protosyncelle*. Aceste echivalențe în limba franceză, resimțite ca specifice pentru terminologia ortodoxă, sînt explicitate la sfîrşitul traducerii cărții într-un glosar : «Rasophorat : Premier degré de l'état monastique, succédant au noviciat : Voir Grand habit.» (Balan, 2003: 207); «Grand habit : dernier « degré » de l'état monastique, suivant le rasophorat et le Petit habit» (Balan, 2003: 205); «Protosyncelle : titre honorifique accordé à un hiéromoine. Ce titre est inférieur à celui d'archimandrite» (Balan, 2003: 207).

Din alte cîmpuri semantice, precum cel al practicii obişnuite a ortodoxiei de către credincioşi, să menționăm un alt exemplu, al cuvîntului *pomelnic*, tradus în limba franceză prin varianta lui «ortodoxă» exactă, *dyptique*: „Celor bolnavi care veneau la el, le făcea pomelnic şi le spunea: „Cea mai mare slujbă pentru cei bolnavi este Sfîntul Maslu. Dar nu foloseşte, dacă omul nu este spovedit. Deci mai întîi spovediți-vă de toate păcatele şi apoi faceți Sfîntul Maslu cu cel puțin trei preoți» – «Aux malades qui venaient chez lui, il disait après avoir inscrit leur nom sur un dyptique : L'office le plus important pour les malades est celui des Saintes huiles. Cependant il n'est d'aucune utilité si la personne ne se confesse pas. Aussi, confessez d'abord tous vos péchés puis participez à l'office des Saintes huiles»" (Balan, 2003: 152).

Un alt exemplu –intenționat adus în discuție, deoarece este unul surprinzător la nivelul traducerii sale în limba franceză- este acela al cuvîntului *paraclis*, întrebuințat cu cel de al doilea sens din cele două pe care le exprimă în limba română şi anume, de «slujbă religioasă ortodoxă de laudă şi de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfînt ; rugăciune închinată acestora»[7]. Celălalt sens, neactualizat în limba franceză – unde împrumutul grecesc a fost preluat ca monosemantic –, este acela de mică biserică, de «capelă ortodoxă ridicată lîngă o biserică, într-un cimitir sau în corpul unei clădiri»[8]. Cu acest sens, cuvîntul românesc a fost împrumutat din neogreacă, iar cu cel de al doilea (de slujbă religioasă) din slavonă, unde el era împrumutat tot din greacă. Părintele Marc îl traduce în limba franceză sub forma *paraclèsis*, menționată în glosarul de la sfîrşitul traducerii, cu următoarea definiție semantico-lexicală: «office de louange à la Mère de Dieu» (Balan, 2003: 206). Este practic singurul text ortodox redactat în limba franceză unde am întîlnit această variantă de ortografiere a cuvîntului – altminteri întrebuințat cu forma feminină *paraclisis*, cum spuneam, de origine neogreacă în terminologia religioasă ortodoxă din franceză.[9] Această formă feminină este întrebuințată în majoritatea textelor de spiritualitate ortodoxă redactate în limba franceză, precum şi în mai toate textele liturgice, cu sensul de

[7] Ioan Oprea, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul Dicționar universal al limbii române*, Litera Internațional, 2006.

[8] *Idem, ibidem*.

[9] Ca în multe alte cazuri (la nivelul acestei terminologii), limba franceză a făcut apel la limba greacă pentru a împrumuta termeni ce desemnează noțiuni liturgice, teologice etc., specifice ortodoxiei.

BDD-A15 © 2009 Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

imn de laudă şi de invocare a Maicii Domnului. Menţionăm spre exemplu, traducerea franceză în uz la Mănăstirea Sfîntul Antonie cel Mare (metoc al Muntelui Athos în Franţa),[10] precum şi Lexicul de termeni liturgici de la sfîrşitul *Sputnicul*-ului tradus de părintele Denis Guillaume.[11] Aceasta pare a fi forma care s-a impus în limba franceză ca normă lexicală, după o evoluţie în diacronie, definită prin ezitări în precizarea exactă a echivalenţei, de tip explicativ iniţial, finalizată deci cu preluarea sub formă de împrumut a termenului: în *Livre de prières orthodoxes* (Carte de rugăciuni ortodoxe) editată de mănăstirea ortodoxă Sfîntul Nicolae (Saint-Nicolas de la Dalmerie) în 1996, mănăstire ce se află sub jurisdicţia patriarhiei ecumenice de la Constnatinopol, întîlnim o sintagmă explicativă (parţial sinonimică), „mic canon paraclitic": *petit canon paraclitique*.[12] O altă echivalare, încă şi mai explicită şi mai puţin lexicalizată în limba franceză este menţionată într-un dicţionar de termeni ruseşti folosiţi în limba franceză în Biserica Ortodoxă: *Dictionnaire russe-français des termes en usage dans l'Eglise orthodoxe*, din 1992. Autoarea, Martine Roty, propune ca echivalent francez al termenului rusesc *paraclisis* (de origine grecească) sintagma explicativă de aproximare semantică „canon à la Vierge; prière de supplication à la Vierge. Canon chanté en différentes circonstances, en particulier aux vigiles des fêtes de la Vierge".[13] Dacă ne uităm la datele de apariţie a textelor invocate, care conţin termenul nostru, observăm că acest dicţionar este printre primele texte (în diacronie) care au încercat echivalarea în limba franceză a lui *paraclisis*. Cel mai recent este cel intitulat Mic Paraclis – *Petite Paraclisis*, editat la mănăstirea Sfîntul Antonie cel Mare (Saint-Antoine-Le-Grand), de părintele arhimandrit Placide Deseille, text ce pare a fi fixat ca normă lexicală împrumutul neogrecesc *paraclisis*. Cum se explică însă opţiunea traducătorului nostru, părintele Marc Alric, pentru forma *paraclèsis* ? Prin existenţa în limba greacă a doi termeni diferiţi, *paraclesis* (de unde provine cuvîntul în limba rusă, cu sensul de slujbă, de imn de laudă) şi, respectiv, *paraclisis*, întrebuinţaţi primul cu sensul de «imn de

[10] *Petite Paraclisis en l'honneur de la Très Sainte Mère de Dieu*, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, métochion de Simonos Petra, 2006.

[11] „Le terme grec *paraclisis* signifie à la fois intercession et consolation. L'office est chanté pour la guérison des âmes et des corps, en période d'affliction ou de péril... La Paraclisis est chantée tous les soirs du carême de la Mère de Dieu, quinzaine préparatoire au 15 août, à l'exception des fêtes de la Transfiguration et de la Dormition": *Le Spoutnik*, p. 1189. Precizăm faptul că majoritatea traducerilor făcute de părintele Denis Guillauşe de la Diaconia apostolică au fost preluate şi sunt folosite în practica ortodoxă din Franţa, în multe parohii şi mănăstiri de diferite jurisdicţii. De asemenea, atunci cînd s-au retradus în franceză din limba greacă texte liturgice fundamentale ale ortodoxiei, aproape toţi noii traducători au avut în vedere şi aceste prime traduceri realizate de părintele Denis Guillaume.

[12] « Petit canon paraclitique (Théostéricte le Moine): ce canon se chante traditionnellement aux Complies pendant le carême de la Dormition de la Mère de Dieu... Il peut, bien sûr, se chanter en d'autres occasions": *Livre de prières orthodoxes*, Monastère orthodoxe Saint-Nicolas de la Dalmerie, 1996, p. 133.

[13] Martine Roty, *Dictionnaire russe-français des termes en usage dans l'Eglise orthodoxe*, Paris, Institut d'Etudes Slaves, 1992, p. 87.

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

laudă şi slujbă » şi cel de al doilea, mai ales[14] de «capelă», pentru transmiterea a două sensuri diferite. Cum în limba franceză nu a fost deloc recuperat sensul de capelă, s-a impus prin urmare forma *paraclisis,* deşi, corect din punct de vedere al respectării originii greceşti, forma corectă ar fi trebuit să fie cea redată sub forma *paraclèsis*.

Să menționăm de asemenea faptul că responsabilul francez al colecției «Mari duhovnici ai ortodoxiei secolului al XX-lea» de la editura elveţiană, Jean-Claude Larchet, cel care semnează şi studiul introductiv al traducerii la care ne referim aici simte nevoia să propună publicului francofon, mai puțin familiarizat cu termenii specifici ortodoxiei, confesiune creştină mai degrabă asociată ca reprezentare culturală a spațiului european răsăritean, un glosar final, explicativ, intitulat general şi simplu : *glossaire*. Am întîlnit acest tip de practică de mai multe ori la sfîrşitul unor traduceri de texte de spiritualitate ortodoxă în limba franceză, din limba greacă mai ales, precum: Père Païssios, moine du Mont Athos, *Lettres*, traduit du grec par Soeur Svetlana Marchal, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Théssalonique, Grèce, 2005. De asemenea, astfel de glosare sunt propuse şi la sfîrşitul altor traduceri, de texte liturgice, spre exemplu: *Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée,* traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Glodman, éditées avec la bénédiction de S. Em. L'archevêque Joseph, Métropolite de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, domaine de Cantauque, 2006, sau *Le Spoutnik*, *nouveau Synecdimos*, par le Père Denis Guillaume, Rome, Diaconie apostolique, 1997. Este vorba despre o practică de fixare a normelor lexicale ale acestei terminologii ortodoxe, prin aceste traduceri făcute din limba greacă ale textelor liturgice, dar şi din alte limbi tradiţional ortodoxe (de texte de spiritualitate ortodoxă).

Am menționat pînă aici numai calități ale traducerii în limba franceză a cărții părintelui arhimandrit Ioanichie Bălan. Să fie oare şi neajunsuri? Am pomenit nedumerirea legată de traducerea în limba franceză a unor toponime tipic româneşti. Demersul traducătorului francez este însă explicabil: destinatarul traducerii este francezul potențial ortodox, interesat de ortodoxia românească şi de marii ei duhovnici. De aceea, el trebuie inițiat cît mai mult cu putință în specificul acestei ortodoxii cu tradiție, preluată ca model de trăire spirituală, cea românească.

Traducerea adusă în discuție este una excepțională, deoarece cazul traducătorului la care ne-am referit este unul extrem de rar în ceea ce priveşte traducerile făcute din limba română în limba franceză: este cazul ideal... El este menit mai ales să ne atragă atenția asupra dificultăților reale ale unei asemenea întreprinderi de traducere în franceză a unor astfel de lucrări de spiritualitate ortodoxă, tipic româneşti, în sensul de specificitate culturală şi lingvistică.

[14] În limba română, acelaşi cuvînt exprimă ambele sensuri, nepăstrîndu-se diferențierea semnificanților de origine.

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)

Bibliografie

Balan, Ioannichié, père, 2003, *Le Père Cléopas,* traduit du roumain par le hiéromoine Marc, préface de Mgr. Daniel, métropolite de la Moldavie et de Bucovine, introduction de Jean-Claude Larchet, Lausanne, l'Age d'Homme, collection « Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle».

Bălan, Ioanichie, arhimandrit, 2002, *Viaţa şi nevoinţele arhimandritului Cleopa Ilie,* ediţia a doua, Iaşi, Trinitas.

Calendrier liturgique 2008, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, métochion de Simonos Petra.

Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée, 2006, traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Goldman, éditées avec la bénédiction de S. Em. L'archevêque Joseph, Métropolite de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, domaine de Cantauque.

Guillaume, Denis, père, 1997, *Le Spoutnik*, *nouveau Synecdimos*, Rome, Diaconie apostolique.

Livre de prières orthodoxes, 1996, Monastère orthodoxe Saint-Nicolas de la Dalmerie, Le Bousquet d'orb.

Oprea, Ioan, Pamfil, Carmen-Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu, Victoria, 2006, *Noul Dicţionar universal al limbii române*, Bucureşti, Litera Internaţional.

Païssios, père, moine du Mont Athos, 2005, *Lettres*, traduit du grec par Soeur Svetlana Marchal, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Théssalonique, Grèce.

Petite Paraclisis en l'honneur de la très sainte Mère de Dieu, 2006, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, métochion de Simonos Petra.

Roty, Martine, 1992 : *Dictionnaire russe-français des termes en usage dans l'Eglise orthodoxe*, Paris, Institut d'Etudes Slaves.

Vocabulaire théologique orthodoxe, 1985, par l'équipe de Catéchèse orthodoxe, Paris, Cerf.

BDD-A15 © 2009 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-31 15:56:17 UTC)